

TÜRK MÜZİĞİNDE KANUN EĞİTİMİ VE KANUN METOTLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Barış KARAELEMA *

Öz

Bu çalışmada, Türk müziğinde kanun eğitiminin geçmişten günümüze gelişim süreci üzerinde durulmuş ve daha sonra günümüzde yaygınlık kazanan kanun metotları incelenmiştir. Metotlar arasındaki farklılıklar belirlenerek gelecekte kanun metotları geliştirmek isteyen eğitimcilere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kanun eğitimi, Kanun metodu

Qanun Education in Turkish Music and an Examination on Qanun Methods

Abstract

In this study, the developing process of qanun education from past to present has been deliberated, and then today's widespread qanun methods has been examined. By determining differences among the methods, it has been proposed to educators who want to develop qanun methods in the future.

Key Words: Qanun education, Qanun method

Giriş

Çalgı eğitimi, müzik eğitiminin önemli bir bölümüdür. Türk müziğinde de çalgı eğitimi geçmişten günümüze varlığını sürdürmüştür. Ancak yakın bir zamana kadar bu eğitim, öğrencinin “*repertuardaki belli başlı eserleri dinleyiciye usûlüyle ve aksatmadan*”¹ dinletebilme becerisinden öteye geçememiş, virtüözlüğe fazlasıyla önem verilmemiştir.

---

* Arş. Gör. Dr. – Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fak. Müzik Bilimleri Böl. Öğretim Elemanı. e-mail: karaelma@yahoo.com

¹ BEHAR, Cem. “Zaman, Mekân, Müzik” s:98, Afa Yayınları, İstanbul-1993

Osmanlı döneminde Türk müziği eğitimi usta-çırak ilişkisine (Meşk sistemine) dayanmaktadır. Meşk, birebir yapılan bir eğitim şekli olduğundan, çalgı metotlarına ihtiyaç duyulmamış, Bu nedenle yakın bir geçmişe kadar Türk müziğinde herhangi bir çalgı için metot yazma anlayışı gelişmemiştir. Türk müziğinde çalgı eğitiminin eksiklerinden bir tanesi de herhangi bir çalgıya ait teknik zorluk içeren eserlerin fazlasıyla bulunmamasıdır. Batı Müziğinde bir çalgının teknik zorluklarını giderici etüt yazma mantığı da Türk Müziği eğitiminde oluşmamıştır.

Türk Müziğinin, Batı Müziği Nota yazısıyla tanışması XIX. yüzyıla rastlar. Yeni nota yazısının yaygınlık kazanmasıyla da çalgı metotları literatürdeki yerlerini almaya başlar. “Türk müziği tarihinde bilinen ilk matbu saz metodu, Ali Salâhi Bey’in (1878-1945) Ud Metodudur. Bu metod, çok anlamlı bir başlıkla, “Hocasız Ud Öğrenmek Usûlü” adı altında 1910 yılında yayınlanmıştır.”²

Yarım asırdan fazla bir süre sonra Türk müziğinde kanun eğitimi ile ilgili matbu kaynakların az da olsa çıktığı görülmektedir. Kanun öğrenimi gördüğü dönemde metot eksikliğinden bahseden Dr. Ümit MUTLU bir metot gerekliliğini şu cümlelerle anlatmaktadır:

“1960’lı yıllarda kitapsız bir Konservatuarda ve methodsuz bir enstrüman öğrenimi gördük. O zaman dalında isim yapmış birçok değerli san’atçı ve öğretmen yer aldığı tek musikî okulu İstanbul Belediye Konservatuarı idi. Faydalanılacak tek araç, derslerde tutulan notlar idi. Bu notlar ki bugünün ders kitabına temel teşkil etmiştir. Bir enstrüman öğrenimi tamamen öğretmen ve öğrenci arasındaki meşk esasına dayalı olarak gerçekleşiyordu. ...Ne yazık ki bizlerin musikî öğrenimi gördüğü yıllarda metod yazma konusuna eğilinmemiştir. Yüzyıllar boyu yapılageldiği gibi ustadan çırağa aktarma yolunu seçmişlerdir.”³

“Cumhuriyetin ilanı ile birlikte (1923) başlayan yeniden yapılanma süreci içinde 53 yıl sonra 1976 (Türk Musikisi Konservatuarının kuruluşu) yılında resmi eğitim-öğretim kurumlarında öğretilme fırsatı bulabilen Geleneksel Türk Sanat Müziği için eğitim – öğretim yöntemlerindeki yeni gelişmeleri yakalayabilmek zor olmuştur. Kısmen de olsa burada devam eden meşk sisteminin yanısıra farklı eğitim öğretim yöntemlerinin kullanıldığı görülmeye başlanmıştır.”⁴ *“Türk Musikisi Devlet Konservatuar’ının açılışı ile Türk Musikisi Enstrümanları için*

---

² BEHAR, Cem. A.g.e. s:104

³ MUTLU, Ümit. “*Kanun Metodu*”, s:5, Ermat Yay. İzmir-1998

⁴ KAÇAR, Gülçin YAHYA, “*Müzik Eğitimi kurumlarında Ud Eğitimi Nasıl Olmalıdır?*”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, S. 1. , Ankara 2003

metod hazırlıkları, daha disiplinli ve daha bilimsel bir boyut kazanır. Mutlu Torun'un "Ud Metodu", Nevzad Sümer'in "Kanun Metodu", "Hurşid Ungay'ın "Kudüm Metodu", bu çalışmaların mahsulüdür." ⁵ Kanun için yazılmış bir başka metot yine 1976'da görülür. İsmail ŞENÇALAR tarafından yazılan bu metotta temel müzik bilgileri ve basit etütler yer almaktadır.

İncelenen Kanun Metotları

Bu çalışmada dört farklı kanun metodu incelenmiştir.

1- Ülke geneline yayılan ilk çalışma 1985 yılında Dr. Ümit MUTLU'nun hazırlamış olduğu kanun metodudur. Ancak bu metot giriş seviyesi kanun öğrencileri için hazırlanmıştır. İçindeki etütlere bakıldığında mandal değiştirme ile ilgili alıştırmalara bile rastlanmamaktadır. MUTLU, kitabının önsözünde "...evvelki baskılardaki bazı yanlışlar ve zaman içerisinde ortaya çıkan metodik gereksinimler zaten mevcudu tükenmiş olan bu metodun yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır" demektedir. Ancak her ne kadar yazar, bu metodu 1998 yılında güncellediğini belirtse de metotta ileri düzeydeki öğrenciler için bir ekleme ve geliştirmenin yapılmadığı görülmektedir.

2- Günümüz açısından kapsamlı denebilecek kanun metotlarından biri 2004 yılında Gültekin AYDOĞDU – Tahir AYDOĞDU tarafından yazılmış olan kanun metodudur. Bu çalışmada kanun hakkında tarihi bilgiler, kanun yapımıyla ilgili teknik bilgiler, sayısal değer ve çizimlere de yer verilmektedir. Bu metotta giriş seviyesinden başlayarak gittikçe zorlaşan etütler mevcuttur. Yazarlar, her iki elin de güç kazanması için tavsiyelerde bulunmaktadırlar. Kitapta ayrıca on iki adet makam tarifi, mandalların kullanılması ve bu makamlara ait birer örnek eser, küçük usüllerden oluşan ve basit makamlarla örneklenmiş şarkı listesi ile bazı notalar, değişik makamlarda örnek saz eserleri, bazı ezgilerin başka perdelere transpoze edilmiş notaları, arpej-akor çalışmaları vb. yer almaktadır. Burada kanun için yazılmış iki saz eseri de mevcuttur. Bunlardan biri Yalçın TURA'nın "Dalgaların Oyunu" adlı Arazbar makamındaki saz eseri diğeri ise Tahir AYDOĞDU'nun "Hasret" adlı Uşşak Saz eseridir. Kitapta ayrıca kanun için düzenlenmiş Batı müziği ezgileri de bulunmaktadır. Metot, içindeki bazı etütlerinin seslendirildiği CD eki ile sunulmuştur.

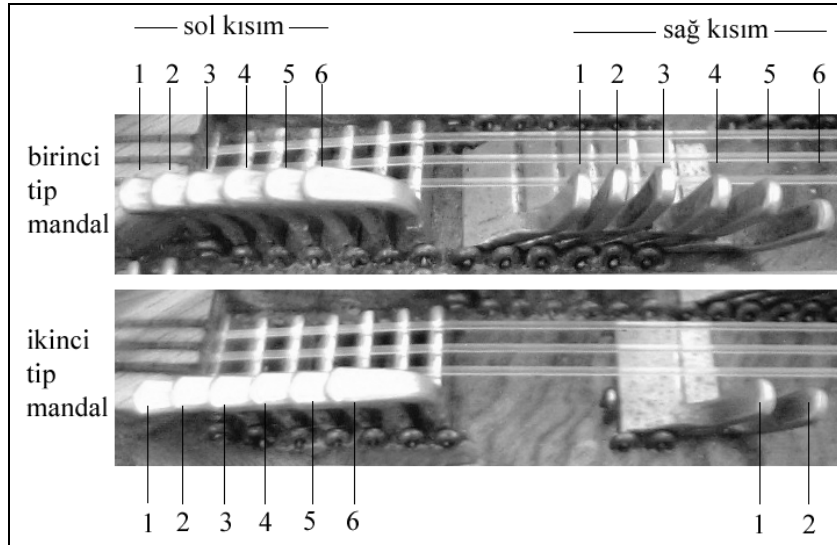
3- Günümüz kanun eğitiminde yararlanılabilecek bir diğer kapsamlı çalışma da Halil KARADUMAN tarafından yazılan ve Eylül-2007'de basılan kanun

---

⁵ YAVAŞCA, Alâeddin. "Turkish Music Movements In The Last Century", <http://www.turkishmusicportal.org/article.php?id=8>, (Erişim tarihi:10.07.2009)

metodudur. Bu metot hem Türkçe hem de İngilizce kaleme alınmıştır. Burada da tekniği geliştirici etütler, mandal kullanımını güçlendirici kromatik ezgiler, glissando, tremole, fiske, mandal vibrato vb. gibi kanuna özgü teknikler hakkında açıklayıcı bilgi ve etütler yer almaktadır. Onbeş tane çeşitli makamlara ait örnek eserler ve bu eserlerin icrasında kullanılan mandallar ve sayıları hakkında detaylı bilgiler de bulunmaktadır. Yazar etütlerden bazılarını, dokuz farklı makam için çeşitli püf noktaları ve örnek ezgiler vb. gibi görsel bir DVD videodan oluşan çalışmasını da kitabıyla birlikte sunmaktadır. Teknolojiyle iç içe olduğumuz günümüzde bu tür görsel materyallerin yazı ile anlatılamayan bazı konuların öğrencilere daha iyi aktarılması açısından daha yararlı olduğu söylenebilir.

Karaduman, metodunu 6'lı mandal sistemine sahip kanunlara göre anlattığını belirtmektedir. Foto 1'de iki tip mandal resmi görülmektedir. Do ve Fa notalarında birinci tip mandallar, La, Si, Re ve Mi notalarında ise ikinci tip mandallar kullanılmaktadır. Sol notaları içinse ikinci tip mandal şekline benzer bir düzen bulunmaktadır. (Sağ kısmı dört mandallı)

Foto 1- Kanun'daki iki tip mandal resmi

4- Literatürdeki en son metot, 2009'da Özdemir HAFIZOĞLU'nun hazırlamış olduğu "Kanun Egzersizleri ve Eğitimi" adlı çalışmasıdır. 1990'dan bu yana Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalında Kanun dersleri veren HAFIZOĞLU, tecrübelerini bu kitapta bizlerle paylaşmaktadır. Yazar, hazırlamış olduğu etütlerde

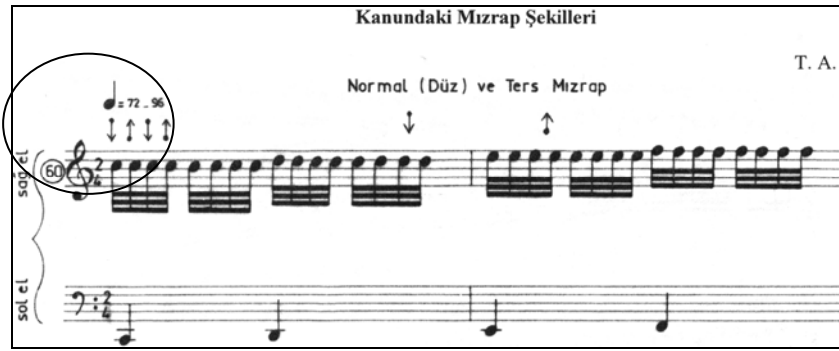
diyez ve bemollerden yararlanmış, bu arızaların kaç mandala karşılık geldiği hatırlatmalarında bulunmuştur.

KANUN METOTLARINDA GÖZE ÇARPAN BAZI FARKLILIKLAR

Bu çalışmada incelenen dört farklı kanun metodunda çeşitli farklılıklar görülmüştür.

1- Bunlardan en belirginini etütlerde görülen bazı işaretlemelerle ilgilidir. Ezgiye hangi el ile başlanacağı ya da hangi tele hangi elin geleceği konusunda yazılan işaretlerde farklılık mevcuttur.

- Halil KARADUMAN ise Sağ el için “1”, Sol el için “2” rakamlarını,
- Ümit MUTLU ve Özdemir HAFIZOĞLU, Sağ el için “A” Sol el için “O” harflerini,
- Tahir-Güntekin AYDOĞDU Sağ El için “↓” Sol el için “↑” işaretlerini kullanmışlardır.

Çizim 1- Alt ve üst mızrap vuruşları için uyarıcı işaretler

T.-G. AYDOĞDU, ayrıca iki dizekli notalarda bu işaretleri alt ve üst mızrap darbeleri belirtmek için kullanmışlardır. (Çizim 1)

2- Metotlarda bazı makamlar için kullanılması gereken mandal sayıları tavsiyelerinde de farklılıklar mevcuttur. Üç metotta mandal sayıları hakkında tavsiye ve uyarıların bulunduğu görülmektedir. Bu üç metotta da anlatılmış olan makamlar arasında örneğin Karcıgar makamı incelendiğinde mandal sayılarındaki farklılıklar dikkat çekmektedir.

Karcıgar makamı için Ü. MUTLU,

Si koma bemolü için : Bemol mandallarının yarısı indirilir.

Mi bakiyye bemolü için : Bemol mandallarının biri hariç diğerleri indirilir.

Fa bakiyye diyezi için : Diyez mandallarının biri hariç diğerleri kaldırılır. (s:117)

Şeklinde mandal sayılarını belirtmektedir.

Aynı makam için H. KARADUMAN,

“Si segah için Kürdi sesinden 3 mandal kaldırınız.

Mi Hisar için Mi (Hüseyni) sesinden 4 mandal indiriniz.

Fa# Eviç için ise Fa (Acem) sesinden 5 mandal kaldırınız.” (s:126)
demektedir.

T.-G. AYDOĞDU ise Karcığar makamı için

Si perdesi için bemol mandallardan 2-3 adet mandal indirilir..

1 komaya yakın diklikte -3 komalık- Mi bemol,

Fa diyez için de inerken yine 1 koma pest Fa diyez uygulanır.(s:96) diye tavsiyede bulunmaktadır. Bu makamda ilk arıza için mandal sayısının, ikinci ve üçüncü arıza için ise koma sayısının kullanılması dikkat çekicidir.

Burada Si Segâh sesi için üç metotta da aynı mandal sayısının (H.KARADUMAN bütün anlatımlarında 6’lı mandal sistemini temel almıştır) kullanılması gerektiği söylenmiştir.

Mi hisar perdesinde farklı rakamlarla karşılaşılmıştır. MUTLU, bu perdeyi KARADUMAN’a göre 1 mandal daha pest kullanmaktadır.

Fa diyez eviç perdesinde ise yazarlar arasında ayrılık yoktur.

T.-G. AYDOĞDU, “anlatmış olduğu oniki makamın altısına ait mandal sayıları hakkında bilgi vermektedir. Diğer altı makamda ise mandal sayılarına rastlanmamaktadır. Örneğin *“Hüzzam makamı dizisi de Kürdilihicazkâr makamı dizisi gibi zor bir dizi ve makamdır. Özellikle Hüzzam 5’lisini icra ederken Hisar ve Eviç perdelerine dikkat etmek gerekir.”* (s:104) şeklinde açıklama yapıldığı görülmektedir.

3- KARADUMAN’ın çalışması hariç hiçbir metotta örnek ezgi, saz eseri, şarkılar vb. gibi notalarda uyarıcı, hatırlatıcı işaretlere ve yazılara yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu metotta kullanılan işaretlerin bazıları şunlardır:

- Kullanılacak mandalların sayıları, çıkıcı ezgilerde 1-2 mandal tizleşeceği ya da inici ezgilerde pestleşeceği belirtilmiştir.

Uşşak Yürük Semâi: Ömrün Şu Biten Neşvesi Tam Olsun Erenler'den s:103

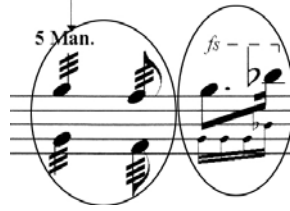
Çizim 2- Mandal sayılarının gösterimi, ezginin inici ya da çıkıcılığına göre mandal sayılarındaki değişiklikler.

- Hangi notaya hangi elin geleceği (Sağ el için "1" sol el için "2") uyarıları mevcuttur.

Çizim 3- Sağ ya da sol elin kullanılacağı notalar...

- Uzun süreli notalarda Tremolo ya da oktavlı tremolo ve değişik bir çarpma tekniği olan fiske işareti ve ne şekilde kullanılacağı bilgisi yer almaktadır.

Çizim 4- Oktavlı Tremolo ve fiske süslemesini belirten işaretler.

- Mandaların geçici ya da kalıcı kullanılacağını belirten uyarılarda bulunmaktadır. Bu uyarı bir kez ya da kısa süreliğine kullanılacak olan mandalların boş yere sabitlenmemesi açısından gerekli bir uyarı işaretidir.

Çizim 5- Geçici, baş parmakla geçici ya da kalıcı (sabitlenen) mandal uyarıları...

- Ud, tanbur, keman gibi telli çalgılarda kullanılan ‘‘Glissando’’ (kaydırma) tekniğinin kanunda uygulanışı ve özellikle inici Glissando’nun kullanılması gerektiği yerler belirtilmiştir.

Çizim 6- Makamların karakteristik özelliğini

- Geki, arıza değişikliği yaklaştığında uygun yerlerdeki uzun süreli notalarda ya da suslarda, yaklaşan arızaları hatırlatıcı yazılar bulunmaktadır. Örneğin izim 7’de 2 numaralı elips için bir önceki ölçüde uyarıcı bir yazı bulunmaktadır.
-

Hicaz şarkı: Ateş-i Suzan-ı Firkat s:111

Çizim 7- Mandal değişikliği yapılacağını uygun bir zaman diliminde uyarıcı yazı...

4- Metotlarda anlatılan makamların gerek seçiminde gerekse sıralamasında sistematik bir düzenin olmadığı görülmüştür. MUTLU, Rast makamından, AYDOĞDU Karcığar makamından, KARADUMAN Uşak makamından, HAFIZOĞLU ise Nihavend makamından anlatıma başlamıştır. Yazarlar farklı sıralamalarda günümüzde en sık kullanılan makamlara yer vermişlerdir. Anlatılan makam sayılarında da ayrıca farklılıklar bulunmaktadır.

5- Makamlar için verilen örnek eserler ve metottaki diğer Türk müziği eserlerinin seçiminde de farklılıklar mevcuttur. MUTLU anlatılan makamlardan sonra makam seyirlerini uygun görmüştür. Basit uslleri anlatırken de tamamen klasik Türk musikiyi eserlerinden örnekler vermiştir. AYDOĞDU, Cinuen

TANRIKORUR'a ait altı ezgiyi, Mutlu TORUN'a ait beş ezgiyi ve H. Saadettin AREL'e ait bir ezgiyi makam tariflerinden sonra birer örnek olarak kullanmıştır. KARADUMAN da ağırlıklı olarak klasik eserleri tercih etmiş, bir Rumeli türküsüne ve birkaç popüler şarkıya da yer vermiştir. HAFIZOĞLU her dönemden örnek eser vermeye çalışmıştır. Burada da ağırlık günümüz popüler şarkıları ve saz eserleridir.

SONUÇ

İncelenen dört farklı kanun metodunda bazılarının başlangıç düzeyi kanun öğrencileri için bazılarının da orta ve ileri düzey kanun öğrencileri için kısmen yeterli olabileceği gözlenmiştir. Ancak günümüz bilgi çağında bu çalışmaların bütün ihtiyaçları karşılayabildiğini söylemek de yanlış olur. Doğrusuyla-yanlışıyla, yayınlanan ve yayınlanacak olan her farklı çalışma bugünün kanun öğrencileri, geleceğin öğretmenlerine daha kullanışlı metotlar yazmak için bilgi ve ilham kaynağı olacaktır.

Bundan sonra yazılacak olan metotlarda daha sistematik bir yaklaşım sergilendiği takdirde kanun eğitimi için değerli çalışmalar karşımıza çıkacaktır.

Öneriler

- Orta ve ileri düzeyde öğrenciler için teknik zorlukları giderici etütlerin yazılmasında daha hassas olunmalıdır. Bu etütler, kanun öğrencilerini adım adım bir üst seviyeye taşımada birinci derecede önemlidir.
- Nota üzerine konacak olan gerekli işaret, hatırlatma ve açıklamalarla öğrenci bilgilendirilmelidir.
- Seçilen makamlar ve sıralamalarında daha dikkatli olunmalı, günümüzde sık kullanılan makamlar doğrultusunda hareket edilmelidir.
- Makamlara ait örnek eserlerin seçiminde Türk müziğinin çeşitli dönemlerinden esere eşit bir şekilde yer verilmelidir. (Böylece öğrenci kanun eğitimi alırken aynı zamanda Türk müziği repertuarının farklı dönemlerine ait örnekler geçmiş olacaktır.)
- Yeni saz eserleri üretilmesi için çaba sarf edilmeli, kanunu teknik açıdan ön plana çıkaracak ezgilerin bestelenmesine önem verilmelidir.
- Özellikle Türk müziği makamlarında donanım ve ezgi içerisinde kaçır mandal kullanılacağı konusu bütün icracı ve eğitimcilerin hemfikir olmaları gerektiği öncelikli bir durumdur.

Geçmişte elde olmayan bazı nedenlerden dolayı metotlarda makama göre mandal sayılarının kullanım tavsiyelerinde farklılık görülmektedir. Bu farklılıklara, geçmiş zamanlardaki lutiyelerin üretmiş oldukları eski kanunlar neden olmaktadır. Metot yazarlarının, eski kanunlardaki 5'li, 7'li veya daha fazla mandal sistemlerini gözeterek çalışmalarını sürdürdüğü bilinmektedir.

Burada kanun eğitimcileri ve icracılarına büyük bir görev düşmektedir. Eğitimcileri ve icracılar, Türk müziği ses sistemini de göz önüne alarak standart bir mandal sayısı sistemi belirlemeli ve kanun yapımcılarına bu standartta kanun üretilmesi konusunda hemfikir olduklarını belirtmeleri gerekmektedir. Bu çeşit ortak kararların alınabilmesi için müzik eğitim kurumlarına da önemli görevler düşmektedir. Müzik eğitim kurumları eğitimci, icracı ve yapımcıları bir araya getirerek kanun eğitiminde karşılaşılan çeşitli sorunların çözülmesi için ortam hazırlamalı, maddi ve manevi destekleri eksik etmemelidir. Kurumların yardım ve destekleri Türk müziğine ve kültürümüze yapılacak olan önemli bir hizmettir.

KAYNAKÇA

- AYDOĞDU, Gültekin- AYDOĞDU, Tahir. “**Kanun Metodu**”, Yurtrenkleri Yayınevi, Ankara-2004
- BEHAR, Cem. “**Zaman, Mekân, Müzik**”, Afa Yayınları, İstanbul-1993
- HAFIZOĞLU, Özdemir. “**Kanun Egzersizleri ve Eğitimi**”, Gündüz Ofset, Trabzon-2009
- KAÇAR, Gülçin YAHYA. “**Müzik Eğitimi Kurumlarında Ud Eğitimi Nasıl Olmalıdır?**”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, S. 1. , Ankara-2003
- KARADUMAN, Halil. “**Kanun Metodu**”, Alfa Yayınları, İstanbul-2007
- MUTLU, Ümit DR. “**Kanun Metodu**”, Ermat Yayınları, İzmir-1998